tural layer, test pits 1 and 3 a 10–18 cm thick, lower cultural layer horizon characteristic of the Stone Age or a later period. Flint finds and a stone axe with a broad chronology were discovered (Fig. 2).

Giedrė Piličiauskienė,
Gytis Piličiauskas, Kęstutis Peseckas

Šventosios 41A neolitinė žvejybvietė

2021 m. birželį–liepą atlikti detalieji tyrimai Šventosios akmens amžiaus gyvenvietėje (1813) esančiuose trijuose sklypuose Pušyno g. 13, 15 ir 17 (Palangos miestas). Sklypų bendras plotas – 1,28 ha, juose planuojama statyti gyvenamosios paskirties statinius. 2012 m. žvalgomuosius tyrimus šioje teritorijoje atliko G. Piličiauskas. Tuomet šurfais ir perkasomis ištirti 134 m^2. Tačiau rezultatai parodė, kad tokios tyrimų apimtys neleidžia tinkamai lokalizuoti žvejybinių konstrukcijų. Šurfuose 14 ir 40 aptikti 3 mediniai kuolai galėjo būti arba pavieniai, arba didelių medinių konstrukcijų dalys. Be to, 14 šurfų ežerinėse nuosėdose aptikta su žvejyba susijusių radinių – tinklų pasvarų, plūdžių, pušinių skalų tvorelių fragmentų, medžio skiedrų (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 26–30). Po žvalgomųjų tyrimų paaiškėjo, kad yra labai didelė tikimybė, jog sklypuose Pušyno g. 13, 15 ir 17 yra išlikusios medinės subneolito ir neolito laikotarpių žvejybinės konstrukcijos, nors vien tik su šurfų pagalba nebuvo įmanoma tiksliai jų identifikuoti ir apibrėžti erdvėje. Buvo būtini platesnės apimties archeologiniai tyrimai.

2021 m. ištirtos 7 perkasos (417 m^2) (1 pav.), kuriose aptikta panaši stratigrafija. Maždaug 50 cm dumblingo durpingo arimo dengė apie 1 m storio ežerinių nuosėdų (sapropelio)

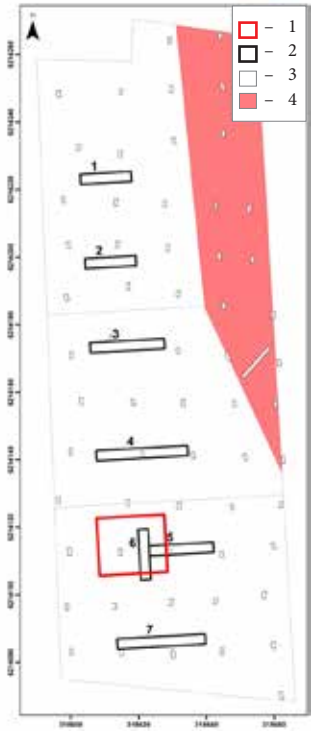

1 pav. Tyrimų Šventosios 41 radimvietėje planas: 1 – neolitinė ežerinė žvejybvietė 41A; 2 – bronzos amžiaus upinė radimvietė 41B; 3 – 2012 m. šurfai; 4 – 2021 m. perkasos. G. Piličiausko brėž.

Fig. 1. The investigations at the Šventoji 41: 1 – Neolithic lacustrine fishing station 41A; 2 – Bronze Age riverine site 41B; 3 – 2012 test pits; 4 – 2021 trenches.

storymę. Sapropelio viršutinė dalis buvo tamsiai pilkai ruda, durpinga, apatinė – alyviškai pilka, smėlinga ir aleuritinga. Durpingo sapropelio kraigas slūgsojo 0,1–0,2 m virš jūros lygio, smėlingo – 0,5–0,7 m žemiau jūros lygio. Giliau (0,9–1,3 m žemiau jūros lygio) aptiktas jūrinis smėlis, dažnai žvyringas. Perkasose 1–4 aptikti gilesni už 1,5 m ir visą ežerinių nuosėdų storymę suardę kanalizacijos trasos perkasimai.

Didžiojoje tirto ploto dalyje (perkasos 1–4 ir 7) neaptikta archeologinio sluoksnio ar

struktūrų, pasitaikė tik pavienių archeologinių radinių, kurių tankis buvo 0–2 vienetai 1 m^2. Ežerinėse nuosėdose rasta šiek tiek žinduolių ir gėlavandenių žuvų (sterko, lydekos) kaulų, gintaro nuoskalų, akmeninių tinklo pasvarų, kartais aprištų liepos karna, medinių karčių, kartais smailintais galais, pušinio irklo mentė. Keramikos šukė rasta vos viena – perkasoje 7. Ji neornamentuota, su grūsto akmens priemaiša ir lygiais paviršiais, neolito laikotarpio. Pavienių archeologinių radinių rasta daugiausia apatiniame smėlingame sapropelio horizonte, rečiau – durpingo ir smėlingo sapropelio horizontų kontakte. Vienintelis radinys iš rudo durpingo sapropelio buvo veršiuko kaulų sankaupa perkasoje 3, bet ji galbūt buvo įkasta, vėlyva.

Išskirtinė situacija buvo perkasose 5–6, greta 2012 m. ištirto šurfo 14, kuriame aptikti 2 mediniai kuolai. 2021 m. tyrimų metu paaiškėjo, kad šie kuolai nėra pavieniai, o priklauso neolitinei žvejybvietei – Šventosios 41A. Daugiausia jos liekanų aptikta perkasos 6 R dalyje ir perkasos 5 V gale. Iš viso maždaug 7 m skersmens plote perkasose 5 ir 6 užfiksuoti 33 vertikalūs kuolai ir kartys, kurių viršūnės pasirodė 70–90 cm gylyje (2 pav.). Storesnių, 5–8 cm storio kuolų buvo vos keli. Jie gaminti iš alksnio ir uosio, sukalti į jūrinį smėlį iki 30 cm. Visgi vyravo plonos, 1–2 cm storio kartys, įsmeigtos į ežerinį dumblą dažniausiai tik iki jūrinio smėlio, kartais net nesmailintais galais, o dažniausiai tik su 1 išskala apatiniame gale. Šios plonos kartys gamintos iš lazdyno, karklo, obels ar šermukšnio. Kuolai ir kartys greičiausiai buvo skirti bučiams prie ežero dugno tvirtinti, galbūt kartu su bučiais naudotų tvorelių prilaikymui. Daugybė 0,5–2 cm skersmens bučių vytelių fragmentų rasta 5,5x0,9–1,5 m dydžio ir iki 10 cm storio sapropelio lęšyje, įsiterpusiame tarp durpingo tamsiai pilkai rudo ir aleuritingo alyviškai pilko sapropelio 70–80 cm gylyje (0,6–

2 pav. Mediniai kuolai iš Šventosios 41A žvejybvietės. G. Piličiauko nuotr.

Fig. 2. Wooden poles from Šventoji 41A fishing station.

0,7 m žemiau jūros lygio), vertikalių kuolų ir karčių sankaupoje. Vytelės fragmentiškos, deformuotos nuo suspaudimo ir trapios nuo perdžiūvimo, tad iš šių liekanų atskirų bučių konstrukcijos ir dydžio nustatyti nebuvo galima (3 pav.). Įvairaus skersmens vytelės telkėsi grupėmis įvairiose sankaupos vietose, tad galima manyti, kad bučių čia būta daugiau nei vienas ir skirtingų dydžių arba konstrukcijų. Bučiai gaminti iš lazdyno ir karklo vytelių. Žuvų liekanų rasta tik gilesniuose nei aptikta žvejybvietė sluoksniuose. Kitaip nei Šventosios 2–4 žvejybvietėje, Šventojoje 41A žuvys nebuvo darinėjamos, tad kokios rūšys gaudytos bučiais, lieka neaišku.

3 pav. Sukiužusių bučių karklo ir lazdyno vytelių liekanos Šventojoje 41A. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 3. Remains of badly preserved fish traps that were made of willow and hazel twigs at the Šventoji 41A.

41A žvejybvietė yra išskirtinė Šventosios archeologiniame komplekse. Joje visiškai nerasta pušinių skalų, kurios yra pagrindinis stacionarių žvejybinių įrenginių konstrukcinis elementas kitose žvejybvietėse. Šventojoje 41A žuvų gaudyklės, greičiausiai – bučiai, buvo gaminami tik iš lazdyno ir karklo vytelių, tvirtinami dugne lazdyno kartimis ir alksnio kuolais. Niekur kitur taip pat nerasta laibų vertikalių kartelių, susmeigtų į dumblą. Be to, kitose Šventosios žvejybvietėse 5–10 cm kuolams plačiai naudotas lazdynas, o Šventojoje 41A – beveik vien tik alksnis. Atlikus radiokarboninį žvejybvietės liekanų datavimą paaiškėjo, kad šie žvejybinės įrangos skirtumai yra chronologinio, ne funkcinio pobūdžio. AMS ^{14}C metodu datuoti kuolai 124 ir 158, o kombinuota kalibruota jų data yra 2868–2584 m. pr. Kr. Tad žvejybvietė priklauso ne subneolitui, kaip daugelis kitų Šventojoje, bet neolitui – Rutulinių amforų arba Virvelinės keramikos kultūroms. Šie tyrimai patvirtina jau anksčiau iškeltą hipotezę, kad neolito pradžioje keitėsi ne tik keramika, akmens apdirbimas, laidojimo papročiai, bet ir žvejybos technologijos.

2021 m. tyrimai leido tiksliau apibrėžti Šventosios 41A žvejybvietės ribas. Dalis jos liko neištirta, nes sklypo savininkas jos vietoje suplanuotų statybų nutarė nevykdyti.

Šventoji 41A, a Neolithic fishing site

The 7 trenches (417 m^2) excavated in 2021 on the 3 adjacent plots at Pušyno St. 13, 15, and 17 (Palanga, W Lithuania) yielded similar stratigraphy: below a roughly 50 cm thick layer of silty – peaty ploughed soil lay a roughly 1 m thick layer of lacustrine gyttja, and below that marine sand. The bulk of the excavated area (trenches 1–4 and 7) yielded no archaeological layer or structures, only isolated archaeological finds, mostly fishing related. But trenches 5–6 revealed a Neolithic fishing site – Šventoji 41A, where 33 vertical stakes, 1–8 cm in diameter, and a multitude of 0.5–2 cm diameter wattle fence fragments were recorded in a roughly 7 m diameter area. The weirs were made of hazel and willow wattle, the stakes of hazel and alder. The 41A fishing site is exceptional in Šventoji. Absolutely no pine laths, which are the main construction element of stationary fishing structures at other fishing sites, were found there. Its combined calibrated date is 2868–2584 cal BC, which demonstrates that not only ceramics, stone working, and burial rites changed at the beginning of the Neolithic, but also fishing technology.